

УДК 378 (477) «19/20» (043)

ТЕРЕНТЬЄВА Н. О.,

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки, психології
та методики фізичного виховання,
професор кафедри музики Чернігівського
національного педагогічного університету
імені Т. Г. Шевченка»

РОЗВИТОК УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ФЕНОМЕН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

На основі проведеного аналізу окреслено університетську освіту як історико-культурний феномен, який має свою давню історію, традиції, трансформативно-оновлюючий потенціал для усіх сфер суспільства. Здійснена загальна характеристика розвитку університетської освіти України у період другої половини ХХ – першої половини ХХІ століття дала змогу виокремити такі періоди її розвитку: період радянської доби та період незалежної України, які включають по два етапи: поєднання освіти і науки (50-і – 70-і рр. ХХ ст.); модернізації в епоху нестабільності (80-і рр. ХХ ст.); – інтегрування освіти, науки і виробництва (90-і рр. ХХ – початок ХХІ ст. / 2003 р.); реформаційні процеси в умовах євроінтеграції (2004 – 2014 рр.) та виокремити тенденції розвитку, притаманні кожному періоду.

Ключові слова: університетська освіта, феномен університетської освіти, радянська доба, незалежна Україна, тенденції розвитку університетської освіти.

Постановка проблеми. Університетська освіта як історико-культурний феномен має свою історію, традиції, трансформативно-оновлюючий потенціал, реалізує місію та виконує функції, які перетворюють її на особливу цінність, зокрема, здійснює культурно-ідеологічний вплив на суспільну свідомість; виступає механізмом відбору та соціалізації панівних еліт; надає нові знання та здійснює наукові дослідження; готує кваліфікованих фахівців; передає культурний капітал. Університет, структура та напрями діяльності якого неодноразово змінювалися, відображаючи національно-історичні традиції та особливості, вимоги та потреби часу, виступає інструментом соціальних змін. Офіційний відлік університетська освіта України веде від Львівського університету (1661). Класичними університетами вважають Харківський (1804), Київський св. Володимира (1834), Новоросійський (1865) та Чернівецький (1875). Різна підпорядкованість українських земель (Російська та Австро-Угорська імперії, Польща, СРСР) суттєво вплинула на її розвиток.

ХХ ст. характеризувалось такими фундаментальними позиціями як інтелектуальний і моральний розвиток еліти; уніфікація викладання, наукових досліджень і знань; міжнародний обмін науковими знаннями тощо. Університет як місце передачі й поширення знань, пошуку істини й формування наукового пізнання у другій половині ХХ ст. починає трансформуватися в університет як простір для бізнесу та підприємництва (інтегрований університет, який поєднує науково-дослідницьку й інноваційно-підприємницьку діяльність), що є відображенням змін Другої академічної революції. На початку ХХІ ст. місію університету визначають у контексті реалізації таких взаємопов'язаних аспектів: суспільство знань і освіти; зв'язок підприємництва, вищої освіти та суспільного розвитку; зберігаючи його фундаментальну культурну місію як інтернаціонального інтелектуального форуму з етичною компонентою відносин між соціальними партнерами. Університетська освіта ХХІ ст. покликана зберігати культурне надбання в умовах глобалізації та транснаціоналізації, не перетворюючи університети на транснаціональні корпорації [1, с.1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тенденції розвитку педагогічної

університетської освіти окреслили О. Глузман, В. Луговий, О. Савченко, С. Сапожніков. Питання розвитку університетської освіти України в контексті європейського простору вищої освіти розробляли В. Бобрицька, К. Гнезділова, М. Євтух, І. Каленюк, С. Курбатов, В. Москаленко, В. Огнев'юк, В. Прошкін, М. Степко, Г. Шевченко та ін. Науковці України, які пройшли стажування за програмою академічних обмінів імені Фулбрайта, працівники Інституту вищої освіти та Президії НАПН України актуалізували питання феномену університету та трансформацій університетської освіти.

Окремі аспекти розвитку університетської освіти розглядали О. Мещанінов (моделі, прогресивні та домінуючі тенденції розвитку), Т. Суловська (нарощування конкурентних позицій вітчизняних університетів), Л. Антонюк (тенденції розвитку дослідницьких університетів), Л. Полякова (тенденції механізмів державного управління інформаційно-освітнім середовищем інноваційних університетських комплексів).

Мета статті – схарактеризувати університетську освіту як історико-культурний феномен; виокремити та обґрунтувати тенденції розвитку університетської освіти України.

Виклад основного матеріалу. Розвиток університетської освіти в Україні, досліджуваний в цій розвідці, охоплює період другої половини ХХ – початку ХХІ століття (з 1959 року до 2014 року). Нижня хронологічна межа (1959 рік) визначається прийняттям Закону «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в Українській РСР» від 17 квітня 1959 року, в якому виокремлюється перспективний напрям розвитку університетів як центрів зосередження наукової думки, в яких відбувається поєднання освіти та науки, фундаментальних і прикладних досліджень з подальшим їх упровадженням у навчально-виховний процес через навчальні дисципліни. Верхня хронологічна межа (2014 рік) визначається прийняттям Закону України «Про вищу освіту» в редакції від 09 вересня 2014 року, яким окреслено розширення можливостей закладів вищої освіти через автономію вищих навчальних закладів, академічну мобільність, академічну свободу та рейтингування українських університетів і входженням їх до загальносвітових рейтингів. Зазначені часові межі співпадають з періодом Другої академічної революції (друга половина ХХ століття – дотепер), яка кардинально змінює та визначає розвиток університетської освіти в Європі та світі.

Університетська освіта як історико-культурний феномен має свою давню історію, традиції, трансформативно-оновлюючий потенціал для усіх сфер суспільства. Зазначений феномен пізнається з урахуванням суспільних функцій університету, які перетворюють його на особливу цінність, дозволяючи реалізувати свою місію в будь-якому суспільстві. Це окреслюється історико-освітніми моделями, зокрема моделями підготовки фахівців в університеті: від моделей відчуття вищості та цілеспрямованої підготовки еліти (гумбольдтівської (німецької), наполеонівської (французької), англосаксонської) через практико-орієнтовані німецьку (мобілізаційно-реформаційну), французьку (абсолютистсько-політичну), британську (еклектичну) та американську (мобілізаційно-колоніальну) до триєдності навчання, наукового дослідження і виховання [1, с.1; 2, с.7-10].

Власне університет історично пройшов такі моделі організації: університет студентів (корпорація з чотирма факультетами, виборами студентського ректора; студентським самоврядуванням), університет викладачів (система факультетів з централізованим навчанням, групуванням викладачів за дисциплінами та присвоєваними вченими ступенями), колегіальний тьюторський університет (централізоване навчання, існування студентських об'єднань), коледж-університет

(проміжна модель, орієнтована на централізацію навчання в окремих структурних підрозділах із загальним контролем) [1, с.11].

Джерелами сучасного університету є такі моделі: гумбольдтівська (1809) з притаманною їй єдністю навчання та наукових досліджень [3] і ньюменівська (1873), що стверджувала університет як місце об'єднання викладачів і учнів, місце спілкування та обміну думками через особистісну взаємодію на території усієї країни [4], які мають спільні ознаки: інтелектуальний та моральний розвиток еліти; уніфікація викладання, наукових досліджень та знань; міжнародний обмін науковими знаннями і отримання знань.

XX століття утвердило університетську освіту як таку, що дає змогу людині стати культурною і розвиватися паралельно часу (Х. Ортега-і-Гасет) без обов'язкового виконання функції наукового дослідження, реалізуючи такі позиції: навчання інтелектуальним професіям; наукові дослідження та підготовка майбутніх дослідників; викладання культури як системи життєвих ідей, притаманних певному часу; визначення обмеженості можливості навчатися як основи викладання, що визначає функції університету: передачу культури, навчання професіям, наукове дослідження та навчання нових людей науці [5].

Залишаючись цілісним утворенням упродовж століть, університет як соціальна інституція, незважаючи на організаційні, структурні та інші зміни, зберігає статус методологічного центру розвитку систем освіти і лідера змін (зміни типів і видів університетів, змісту освіти, впровадження інновацій тощо), реалізуючи (за К. Ясперсом) [6] основні завдання: дослідження, навчання й здобування певних професій; освіта і виховання; базоване на спілкуванні духовне життя (завдання може бути виконаним за умови спілкування мислячих людей); космос наук (структура університету презентує сукупність наук, доповнюючи їх виконанням цивілізаційної ролі) (К. Тімірязєв) [7].

Ідея університету як місця передачі й поширення знань, пошуку істини й формування наукового пізнання у другій половині XX століття зіткнулася з ідеєю університету як простору для бізнесу та підприємництва (створення корпоративних університетів), що є свідченням тенденції перетворення університету на інституцію продукування прикладних знань, створення комерційних філіалів чи консорціумів, орієнтованих на отримання прибутку, концентрації зусиль на організації й проведенні прикладних досліджень.

Упродовж історії структура університетів, напрями їхньої діяльності неодноразово змінювалися, відображаючи не лише національно-історичні традиції та особливості, а й вимоги та потреби часу, його специфіку. Впливаючи на соціально-економічний розвиток суспільства, університет як інструмент цивілізаційного розвитку, когнітивна модель Всесвіту, де поєднані знання про цілісність буття, природні процеси та закономірності, теологічні, соціально-економічні, юридичні, історико-культурні, лінгвістичні, психологічні та інші феномени є центром генерації знання, спрямованого на розв'язання проблем суспільства.

Історія становлення університетської освіти в Україні мала свої характерні особливості. Порівняно із західноєвропейськими університетами українські заклади мали іншу структуру, організацію навчального процесу, кадрове забезпечення, що, однак, давало змогу продовжувати навчання в європейських університетах. Провідними вітчизняними закладами у XVII столітті були Львівський університет та Києво-Могилянська академія як регіональні навчальні заклади, становлення і розвиток яких відбувались у відмінних політико-культурних умовах. Зразками класичної університетської освіти XIX століття стали імператорські університети: Харківський, Київський св. Володимира, Новоросійський. На початок XX століття кількість

університетів в Україні не зростає, хоча за часів Центральної Ради розглядалися проекти їх відкриття. Різні підпорядкованість українських земель у XIX – на початку XX століття (Російська імперія, Австро-Угорська імперія, Польща, СРСР) вплинула на розвиток університетської освіти цього періоду [1, с. 12-13].

Пропагуючи першість наукового знання та його прикладного значення в техніці й громадських формах життя, В. Вернадський [8] засвідчує необхідність поєднання наукової організації з вищою школою, що знайшло в Україні впровадження на початку XXI століття (створення науково-дослідницьких університетів), наголошуючи на демократичності науки, яка за своїми результатами не повинна бути пов'язана з визначеними формами суспільного ладу, а реалізовувати через особистий склад його викладачів університету загальнолюдські позиції: розвиток знання та його наукову організацію; демократизацію суспільного та державного життя; розповсюдження єдиної культури на всю земну кулю.

Тенденціями розвитку університетської освіти в епоху середньовіччя визначаємо: автономію університетів; гуманізацію та гуманітаризацію університетського знання; зміну змісту навчальних дисциплін відповідно до вимог часу, державних потреб та унормовуючих актів; світський та громадянський характер університетської освіти; двомовність закладів освіти; мобільність студентського та викладацького складу; в період XIX – першій половині XX століття: зміну систем навчання; обмеження доступу до вищої освіти; централізацію системи освіти; частковий занепад університетської освіти (закриття університетів в Україні); втрату університетської автономії; педагогізацію університетської освіти.

Вітчизняна університетська освіта (друга половина XX – початок XXI століття) у своїй еволюції спирається на власну історію, традиції, рівень соціально-економічного розвитку та інституції соціально-політичної системи. Університетська освіта як складова загальнокультурного розвитку покликана вирішувати загальноцивілізаційні та конкретно-прикладні питання. Нами визначено два періоди розвитку університетської освіти другої половини XX – початку XXI століття: – період радянської доби (1959 – 1991 рр.); – період незалежної України (1991 – дотепер / 2014 р.). Ці періоди розвитку університетської освіти є тотожними до періоду Другої академічної революції, яка охоплює другу половину XX – початок XXI століття, триваючи дотепер. У межах кожного періоду виокремлюємо такі етапи: період радянської доби включає два етапи: – поєднання освіти і науки (50-і – 70-і рр. XX століття); – модернізація в епоху нестабільності (80-і рр. XX століття); період незалежної України включає такі етапи: – інтегрування освіти, науки і виробництва (90-і рр. XX – початок XXI століття / 2003 р.); – реформаційні процеси в умовах євроінтеграції (2004 – 2014 рр.) [9, с.135-137].

В основу здійсненої періодизації розвитку покладено векторний напрям розвитку університетської освіти, задекларований у нормативних документах та зреалізований у практичній діяльності вищих навчальних закладів. На основі загальної характеристики розвитку університетської освіти періоду радянської доби та періоду незалежної України виокремимо притаманні ознаки та тенденції [9, с.137-202].

Етап *поєднання освіти і науки* відзначається перспективним напрямом розвитку університетів як центрів зосередження наукової думки, в яких відбувається поєднання освіти та науки, фундаментальних і прикладних досліджень з подальшим їх впровадженням у навчально-виховний процес через відповідні навчальні дисципліни. 50-і – 70-і роки XX століття характеризувались поєднанням вищої (університетської) освіти і науки; політехнізацією навчальних закладів; збільшенням контингенту студентів природничо-математичних спеціальностей в університетах; поєднанням фундаментальних і прикладних досліджень; науковою спрямованістю університетської

освіти; збільшенням часу на вивчення нормативних дисциплін; відсутністю наукових основ розроблення навчальних планів, що спричинило впровадження екстенсивного підходу, перевантаження студентів за рахунок збільшення обсягу навчального часу; багатопредметності; недооцінки зв'язку профільної підготовки студентів та їх повсякденної діяльності.

Етап *модернізації в епоху нестабільності* відзначався визнанням університетської освіти як провідного компоненту вищої освіти із зазначенням, усвідомленням того, що навчальний процес має забезпечувати поєднання високої теоретичної та прикладної підготовки, диференційований підхід до навчання випускників педагогічної, дослідницької та виробничій діяльності; підготовку фахівців за новими напрямками, що знаходяться на перетині наук. Цей етап характеризувався пролонгованим неявним реформуванням в умовах економічної та політичної нестабільності, який визначав завданням університетської освіти підготовку до появи людина нового покоління – гостро мислячої, діяльнісно практичної, творчо індивідуальної. 80-і роки ХХ століття відзначались неоднозначністю: з одного боку – зростання педагогічного навантаження, дефіцит бюджету на освіту, збільшення кількості безробітних освітян; відсутність підтримки ВНЗ з боку наукових і виробничих установ; формальність і догматизм у навчанні, зміна свідомості молоді у бік неповаги до вищої освіти як інституції, низька мобільність і гнучкість освітніх установ, незначна варіативність освітніх послуг та їх відірваність від потенційного роботодавця; відсутність цілеспрямованої освітньої політики; з іншого – підтримка державної політики, формування громадської думки, підтримка високого рівня науково-технічного прогресу, здійснення інтелектуального самозабезпечення, соціальна мобільність молоді, гарантія безкоштовної освіти, високий рівень природничо-математичної, військової і техніко-технологічної підготовки, висококваліфікований сталий професорсько-викладацький склад, прагнення змінити концепцію навчального процесу, навчити студентів «мислити розкуто, нешаблонно»; початок децентралізації та демократизації вищої освіти; гуманізація процесу навчання, його часткова індивідуалізація.

Етап *інтегрування освіти, науки і виробництва* визначається завершенням формуванням вищої школи як соціальної інституції в контексті індустріального суспільства, набуття нею масового характеру під впливом потреб і характеру суспільного виробництва, що постійно ускладнювалося й вимагало все більшої кількості робітників високого рівня професійної підготовки та компетентності. Поступово зростаюча інтенсифікація використання об'єктивного наукового знання і застосування наукових досягнень у вищій освіті починають визначати зміст університетської освіти, яка набуває конкретний, прикладний характер. У 90-х роках і надалі спостерігалися зростання педагогічного навантаження, дефіцит бюджету на освіту, збільшення кількості безробітних освітян; відсутність підтримки ВНЗ з боку наукових і виробничих установ; зміна свідомості молоді у бік неповаги до вищої освіти як інституції, низька мобільність та гнучкість освітніх установ, незначна варіативність освітніх послуг та їх відірваність від потенційного роботодавця; проте одночасно внаслідок зміни типу суспільства з індустріального на постіндустріальне спостерігається інтеграція освіти, науки і виробництва; зміна ідеологічної і цільової основи науки, ієрархії академічних знань, інтенсифікація використання об'єктивного знання, яке визначає зміст університетської освіти; зростання інтелектуального виробництва, зміна технологій на наукомісткі; поліпарадигмальність і подвійна спрямованість освіти; віртуалізація освітніх послуг, набуття знаннями статусу основного капіталу, потреба в неперервній освіті, фундаменталізацією змісту університетської освіти, гуманізацією технічної освіти, інноваційністю у навчанні тощо. Університети, інтегруючись у європейське та світове співтовариство, мають

адаптувати пропоновані ними освітні послуги не тільки до національного, а й до міжнародного ринку праці. Університети відіграють провідну роль у впровадженні випереджувального навчання належить університетам, зокрема, в поглибленні кооперації між університетами на національному та міжнародному рівнях у підготовці кваліфікованих фахівців для створення й раціонального використання інформаційних технологій у всіх сферах людської діяльності. В університетах запроваджено такі принципи випереджувальної освіти як фундаментальність та цілісність надання інформації, індивідуалізація навчання, практичне спрямування знань, застосування у навчанні сучасних технологій, що сприяло активізації трудової міграції (мобільності) високоосвічених фахівців. Спостерігається педагогізація університетської освіти через створення і збереження кафедр педагогіки в усіх типах університетів (технічних, військових, сільськогосподарських тощо).

Етап *реформаційних процесів в умовах євроінтеграції* характеризується змінами в університетському секторі освіти в контексті болонських домовленостей та угод, створенням єдиного європейського освітнього простору; підвищенням значущості та усвідомленням необхідності цілеспрямованої підготовки національної еліти в університетах України. Розвиток університетської освіти визначається процесами глобалізації, євроінтеграції, інформатизації, транснаціоналізації, співпрацею закладів вищої освіти з роботодавцями з наступною трансформацією змісту вищої освіти до потреб ринку праці, поліпроблемністю та системністю вищої освіти, цільовою освітньою політикою, регіоналізацією, заходами щодо забезпечення якості освіти у ВНЗ, запровадженням реформ у загальноєвропейському та країнознавчому контекстах з посиленням орієнтації освітніх програм на ринок праці, зміною ролі та місії університетів, масовізацією та елітарністю університетської освіти, формуванням нового мислення, створення умов для підготовки та розвитку акме-особистостей та збереження духовно-культурних цінностей.

Стратегія розвитку університетської освіти полягає у зміцненні національних освітніх систем, їх послідовній інтеграції в європейський та світовий освітній простір. Український вектор розвитку університетської освіти полягає у формуванні людини з планетарною свідомістю і новим типом мислення, що відповідає сучасним положенням теорії ноосферного та критично-інноваційного мислення [1, с. 20]. Поділяючи думку, що освіта в інформаційному, знанневому суспільстві, яке націлене на інноваційну економіку, ефективно природокористування (в контексті стратегії сталого розвитку та основних положень коеволуції: постійна взаємодія людських та природних систем, їх взаємний вплив та постійна адаптація до змін), вимагає організації інноваційного підходу, підготовки фахівців з інноваційним мисленням, засвідчуємо необхідність формування планетарної свідомості та ноосферного критично-інноваційного мислення. Оскільки освіта і освітня політика, була, є і буде стратегічною сферою розвитку держави і соціуму, що в перспективі визначає та формує людський фактор, значущим є розвиток та вдосконалення освітнього простору через формування світогляду та інноваційного мислення у громадян. Інноваційність освіти має виявитися у створенні системи цілеспрямованої підготовки фахівців для здійснення професійної діяльності, які є патріотичними, професіональними, духовними та моральними. Таким чином, тенденція зміни змісту освіти зберігається, а зміст освіти коригується відповідно до вимог часу.

На основі аналізу сутнісних підходів до розвитку особистості згідно з парадигмою планетарного світосприйняття зазначаємо мету університетської освіти: створення можливостей освітнього середовища, які обумовлюють мотивацію до самовиховання, самопізнання, саморозвитку, самоорганізації, гармонізації відносин із людьми, соціумом, природою, формування загальнолюдських цінностей, лідерських якостей,

відповідальності за прийняті рішення та наслідки власних дій та ін., що безпосередньо визначає ноосферний світогляд, інноваційне мислення тощо.

У процесі набуття університетської освіти формуються такі види інноваційного мислення: парадигмальне (напрацьовує методологічні інновації фундаментальних досліджень, характеризується набуттям та опануванням системи наукових знань, застосування яких забезпечує продукування необхідних інновацій, їх упровадження та тиражування, володіє здатністю визначати стратегічну модель розвитку конкретного напрямку професійної інноваційної дійсності), концептуальне (генерується інноваціями конструктивного характеру в контексті реалізації парадигми, виявляється у комплексному новаторському розв'язанні ключових питань і розробляє нові наукові підходи та конструктивні принципи), технологічне (створює наукомісткі інновації з метою реалізації концептуального розвитку на кшталт нових технологій, інноваційних процесів, діяльності з упровадження тощо), прогностичне (володіє високим рівнем прогнозу, що визначає перспективу розвитку і гальмування механізмів інновації через знання теоретичних доктрин, концепцій, систем та ін.), моделююче (характеризується рівнем евристичного генерування інновацій і створенням інформаційних комп'ютерних продуктів, моделювання процесу розв'язання протиріч тощо), комбінаторне (генерує інновації, нові знання, синтезуючи їх із різних галузей науки, емпіричного знання й досвіду в сферу викликів і проблемних завдань) [1, с.20-21; 10, с.77-81].

Відповідно до окресленої мети зроблено такі загальні **висновки**:

1. Університетська освіта як історико-культурний феномен вмістила такі моделі підготовки фахівців: від моделей відчуття вищості та цілеспрямованої підготовки еліти через практико-орієнтовані до триєдності навчання, наукового дослідження і виховання; напрацювала такі моделі організації: університет студентів, університет викладачів, колегіальний тьюторський університет, коледж-університет. Сучасний університет у своїй основі має гумбольдтівську та ньюменівську моделі. Порівняно із західноєвропейськими, українські університети як регіональні навчальні заклади з різним державним підпорядкуванням мали відмінні характеристики: структуру, організацію навчального процесу, кадрове забезпечення. Університети середньовіччя відзначались автономією, гуманізацією та гуманітаризацією університетського знання; зміною змісту навчальних дисциплін відповідно до вимог часу, державних потреб та унормовуючих актів; світським та громадянським характером університетської освіти; двомовністю закладів освіти; мобільністю студентського та викладацького складу; в період ХІХ – першій половині ХХ століття – зміною систем навчання; обмеженням доступу до вищої освіти; централізацією системи освіти; частковим занепадом університетської освіти (закриттям університетів в Україні); втратою університетської автономії; педагогізацією університетської освіти. Наскрізною тенденцією є зміна змісту освіти та форм навчання відповідно до вимог часу і потреб суспільства.

2. Аналіз розвитку університетської освіти України у другій половині ХХ – початку ХХІ століття дозволив виокремити такі періоди її розвитку: – період радянської доби (1959 – 1991 рр.); – період незалежної України (1991 – дотепер). В межах кожного періоду виокремлюємо такі етапи: період радянської доби включає два етапи: – поєднання освіти і науки (50-і – 70-і рр. ХХ століття); – модернізація в епоху нестабільності (80-і рр. ХХ століття); період незалежної України включає такі етапи: – інтегрування освіти, науки і виробництва (90-і рр. ХХ – початок ХХІ століття / 2003 р.); – реформаційні процеси в умовах євроінтеграції (2004 – 2014 рр.). На основі загальної характеристики розвитку університетської освіти періоду радянської доби та періоду незалежної України виокремлено низку притаманних їм ознак і тенденцій.

Розвиток університету як соціокультурного феномену, що формує нову людину, залежить від комплексу тенденцій, які визначають розвиток університетської освіти

України і світу, що, у свою чергу, взаємозалежне з процесами націєтворення, оскільки університет є центром формування і передачі культури та збереження духовності нації.

Список використаної літератури

1. Терентьєва Н.О. Тенденції розвитку університетської освіти в Україні (друга половин XX – початок XXI століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. докт. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Н. О. Терентьєва ; Східноукр. нац. ун-т імені В. Даля. – Київ, 2016. – 40 с.
2. Терентьєва Н. О. Вища (університетська) освіта: становлення і розвиток / Н. О. Терентьєва. – Черкаси, 2005. – 191 с.
3. Гумбольдт В. Про академію. – В кн. : Ідея Університету : Антологія / Упоряд. М. Зубрицька. – Львів : Літопис, 2002. – 304 с. – С. 23–34.
4. Ньюмен Дж. Г. Ідея Університету / Дж. Г. Ньюмен ; пер. с англ. С. Б. Бенедиктова ; под общ. ред. М. А. Гусаковського. – Минск : БГУ, 2006. – 208 с.
5. Ортега-и-Гассет Х. Миссия университета (Фрагменты) / Х. Ортега-и-Гассет // Alma Mater. – 2003. – № 7. – С. 44–49.
6. Ясперс К. Ідея університету / К. Ясперс ; пер. с нем. Т. В. Тягуновой ; ред. перевода О. Н. Шпарага ; под общ. ред. М. А. Гусаковського. – Минск : БГУ, 2006. – 159 с.
7. Тимирязев К.А. Наука и демократия. Сб. статей. 1904 – 1919 гг. / К. А. Тимирязев. – М. : Изд-во социально-экон. лит-ры, 1963. – 498 с.
8. Вернадский В. И. Начало и вечность жизни / В. И. Вернадский. – М. : Сов. Россия, 1989. – 704 с.
9. Терентьєва Н.О. Тенденції розвитку університетської освіти в Україні (друга половин XX – початок XXI століття) : дис... д-ра пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Наталія Олександрівна Терентьєва. – К., 2016. – 567 с.
10. Делия В. П. Инновационное мышление в XXI веке / В. П. Делия. – Балашиха : изд-во «Де-По», 2011. – 232 с.

References

1. Terentieva N.O. (2016) *Tendentsii rozvytku universytets'koi osvity v Ukraini (druha polovyna XX – pochatok XXI stolittia)*. Abstract of Diss. dokt. ped. nauk. [Trends in university education in Ukraine (second half of XX – beginning of XXI century)]. Kyiv; NAPN Ukrainy, 40 p. (in Ukr.)
2. Terentieva N.O. (2005) High (University) Education: formation and development. Cherkassy, 191 p. (in Ukr.)
3. Gumboldt W. (2002) About Academy. The idea of the University: Anthology. In M.Zubritska (Ed.). Iviv: Litopys (in Ukr.)
4. Numen J.G. (2006) Idea of University. In S.B.Benediktov (Transl.), M.A.Husakovsky (Ed.). Minsk: BGU, 208 p. (in Rus.)
5. Ortega-i-Gasset X. (2003) University's mission (fragments). Alma Mater, 7, 44-49. (in Rus.)
6. Yaspers K. (2006) Idea of University. T.V.Tiagunova (Transl.), O.N.Shparaga (Trasl.ed.). M.A.Husakovsky (Ed.). Minsk: BGU, 159 p. (in Rus.)
7. Timiriazev K.A. (1963) Science and democracy. Articles 1904 – 1919. Moskow: izd-vo sotsialno-ekon.lit-ry, 498 p. (in Rus.)
8. Vernadskyyi V.I. (1989) The beginning and eternity of life. Moskow: Sov.Rossia, 704 p.т (in Rus.)
9. Terentieva N.O. (2016) *Tendentsii rozvytku universytets'koi osvity v Ukraini (druha polovyna XX – pochatok XXI stolittia)*. Diss. dokt. ped. nauk. [Trends in university education in Ukraine (second half of XX – beginning of XXI century)]. Kyiv; NAPN Ukrainy, 557 p. (in Ukr.)
10. Delia V.P. (2011) Innovative thinking in XXI cent. Balashikha: izd-vo «De-Po», 232 p. (in Rus.)

TERENTIEVA N.,

Doctor of Science (Pedagogical Sciences), Professor of Department of Pedagogics, Psychology and Methodics of Physical Education, Professor of Art Department [Chernihiv National Pedagogical University named after Taras Shevchenko]

DEVELOPMENT OF UNIVERSITY EDUCATION IN UKRAINE: THE PHENOMENON AND TRENDS

Abstract. Introduction. University education as a historical and cultural phenomenon has its history, traditions, renewal transformative potential scores mission and performs functions that make it a special value, in particular, provides cultural and ideological impact on the public consciousness;

acts as a mechanism of selection and socialization ruling elites; provides new knowledge and carries out research; prepares qualified professionals; transmit cultural capital.

World university education (second half of XX - beginning of XXI century) in its evolution based on their own history, traditions, level of socio-economic development and institution socio-political system. University education as part of the general cultural -general civilizational and designed to address specific application issues.

The purpose (task) article - *to characterize university education as a historical and cultural phenomenon; highlight trends and substantiate the development of university education in Ukraine.*

Results. *University education as a historical and cultural phenomenon defined historical and educational models, including models of training at the university from models a sense of superiority and focused training elite (Humboldt (German), Napoleon (French), Anglo-Saxon) through practice-oriented German (mobilization and reform), French (absolutist and political), British (eclectic) and American (mobilization and colonial) to the trinity of education, scientific research and education.*

Actually University historically has passed such a model of University Students (corporation four faculties, the election of student rector, student government), university professors (system departments with centralized learning, grouping teachers for subjects and assignments graduate degrees), collegiate tutor University (centralized learning the existence of student associations), College-University (intermediate model, focused on the centralization of training in individual business units with common control).

Twentieth Century reaffirmed university education as one that allows a person to become a cultural and evolve along time (H. Ortega-i-Gasset) without necessarily executing research, implementing the following positions: teaching intellectual professions; research and training of future researchers; teaching culture as a system of vital ideas specific to a certain time; definition limited opportunity to study as the basis of teaching that defines the functions of the university: the transmission of culture, education professions, scientific research and training new people to science.

Being a holistic education for centuries, the university as a social institution, despite the organizational, structural and other changes, remains the center methodological development of education and leader of change (change types and universities, educational content, innovation, etc.), selling (Karl Jaspers) major objectives: research, training and acquiring certain professions; education and training; based on communicating spiritual life (can be achieved provided communication minded people); space science (University structure presents a set of science, complementing their performance civilizational role) (K. Timiryazev).

The idea of the university as a place of transfer and dissemination of knowledge, the search for truth and the formation of scientific knowledge in the second half of the twentieth century, faced with the idea of the university as a space for business and entrepreneurship (corporate university) that is evidence of trends transform the university into an institution produce applied knowledge, creating commercial affiliates or consortia focused on profit, focusing on the organization and conduct of applied research.

Originality. *World university education (second half of XX - beginning of XXI century) in its evolution based on their own history, traditions, level of socio-economic development and institution socio-political system. University education as part of the general cultural -general civilizational and designed to address specific application issues. We identified two periods of university education of the second half of the XX - XXI century: - during the Soviet era (1959 - 1991 years.); - The period of independent Ukraine (1991 - present / 2014). These periods of university education is identical to the Second Academic Revolution, which covers the second half of XX - beginning of XXI century, lasting until now. Within each period, a separate group following stages: during the Soviet period includes two phases: - a combination of education and science (50 th - 70-ies. XX century); - Modernization in an era of instability (80-ies. XX century); a period of independent Ukraine includes the following steps: - integration of education, science and industry (90-ies. XX - beginning of XXI century / 2003); - Reform the processes in terms of European integration (2004 - 2014 years.)*

Conclusion. *The modern university has basically Humboldt and Nyumen model. Compared with Western European, Ukrainian universities as regional schools of subordination to various public have different characteristics: the structure, organization of educational process staffing.*

At the basis of the periodization of assigned vector direction of university education, declared in legislation and in universities practice. Based on the general characteristics of university education

period of the Soviet era and period independent Ukraine it was singled inherent characteristics and trends. The development of the university as a social and cultural phenomenon that creates a new person, depending on the set of trends that determine the development of university education in Ukraine and the world, which in turn is interconnected with the processes of nation-building, since the University is the centre of the formation and transmission of culture and preservation of spiritual nation.

Keywords: *university education, the phenomenon of university education, the Soviet era, independent Ukraine, trends in university education.*

*Одержано редакцією 27.11.2016 р.
Прийнято до публікації 14.12.2016 р.*